

DOI 10.26886/2520-7474.1(39)2020.4

UDK: 005.94:37:343.8-051(477)(045)

**LEVEL INCREASING OF TEACHERS` PROFESSIONAL TRAINING
AS PEDAGOGICAL CONDITION OF PROVIDING GRADUATE
PROFESSIONAL TRAINING FOR PENITENTIARY OFFICERS
OF UKRAINE**

V. Anishchenko, PhD in Engineering sciences, Associate Professor

<http://orcid.org/0000-0002-5062-3789>

Academy of the State Penitentiary Service, Ukraine, Chernigov

The process of professional competence formation, which is the result of readiness for quasi-professional service of penitentiary officers, depends on many factors and conditions, where one of the main pedagogical conditions is the professionalism and innovativeness of the teacher's activity.

The purpose of the article is identifying the directions of the level increasing of teachers` professional training, as one of the main pedagogical conditions for the professional competence formation of future penitentiary officers in the traditional training system.

In the course of study the author identified the directions to the level increasing of teachers` professional training, as a special pedagogical condition for providing professional training for officers of the State Criminal and Executive Service of Ukraine: development of integrative courses of educational disciplines; development of pedagogical facilitation and professional self-improvement; development of teachers` academic mobility; development of teachers` special skills, modern communication and leadership skills, ability to apply certain preventative tools for emotional burnout.

Keywords: pedagogical condition, professional competences formation, pedagogical facilitation, teachers` academic mobility, professional competence, professional development.

кандидат технічних наук, Аніщенко В. А. Підвищення рівня професійної підготовки викладачів як педагогічна умова забезпечення ступеневої професійної підготовки офіцерів-пенітенціаріїв України / Академія Державної пенітенціарної служби, Україна, Чернігів

Процес формування професійної компетентності, яка є результатом готовності до службової квазіпрофесійної діяльності офіцерів-пенітенціаріїв залежить від багатьох факторів та умов, серед яких однією з головних педагогічних умов є професійність та інноваційність діяльності викладача.

Метою статті є визначення напрямків підвищення рівня професійної підготовки викладачів, як однієї з основних педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-пенітенціаріїв в умовах традиційної системи навчання.

Автором статті в ході дослідження визначені наступні напрями підвищення рівня професійної підготовки викладачів, як особливої педагогічної умови забезпечення ступеневої професійної підготовки офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України: розробка інтегративних курсів навчальних дисциплін; розвиток педагогічної фасилітації та професійного самовдосконалення; розвиток академічної мобільності викладачів; розвиток у викладачів спеціальних умінь, сучасних навичок комунікативних та лідерських якостей, вмінь застосовувати певні превентивні інструменти щодо емоційного вигорання.

Ключові слова: педагогічна умова, формування професійних компетентностей, педагогічна фасилітація, академічної мобільності викладачів, професійна компетентність, професійний розвиток.

Вступ. Одним зі шляхів до здійснення завдань реформування пенітенціарної системи, до успішного втілення програм пробації, імплементації міжнародного законодавства в галузі кримінально-виконавчої системи, дотримання прав осіб, які перебувають в умовах обмеження волі в установах виконання покарань, впровадження пенітенціарного менеджменту в установах виконання покарань тощо є підготовка майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України з високим рівнем професійної компетентності.

Процес формування професійної компетентності, яка є результатом готовності до службової квазіпрофесійної діяльності офіцерів-пенітенціаріїв залежить від багатьох факторів та умов, серед яких однією з головних педагогічних умов є професійність та інноваційність діяльності науково-педагогічного працівника, який є невід'ємною складовою освітнього середовища закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Отже, підвищення рівня професійної підготовки викладачів як педагогічна умова забезпечення ступеневої професійної підготовки офіцерів-пенітенціаріїв України є важливою й актуальною проблемою на шляху підготовки майбутнього фахівця-пенітенціарія нової формації.

Проблеми вдосконалення системи професійної підготовки викладачів закладів вищої освіти широко розглядаються закордонними та вітчизняними науковцями і практиками галузі педагогіки, психології, соціології, права та ін. Так можна відзначити наукові праці Дж. Макгакіна [1], Э. Койла [2], А. Либлінга [3], Ю. Бабанського [4], О. Галіцан [5], О. Предиткевича [6], Н. Клокар [7] та інших.

Організаційно-педагогічні умови є визначальними для формування сучасних професійних компетентностей майбутнього офіцера Державної кримінально-виконавчої служби України, а оскільки науково-

педагогічний працівник тісно співпрацює з майбутнім офіцером-пенітенціарієм у процесі здобуття ним фахової освіти, набуття певних професійних знань, навичок та вмінь, то виникає необхідність у більш глибокому вивченні педагогічного впливу на формування особистості курсанта, слухача закладу вищої освіти, що готує молодих офіцерів до служби у пенітенціарних закладах країни.

Мета статті. Визначення напрямків підвищення рівня професійної підготовки викладачів, як однієї з основних педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-пенітенціаріїв в умовах традиційної системи навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових психолого-педагогічних дослідженнях з'ясовано сутність педагогічних умов у різному контексті щодо набуття професійних компетентностей майбутніми офіцерами-пенітенціаріями. Педагогічні умови, що супроводжують процес здобуття знань та набуття навичок й вмінь, що є професійно важливими для майбутніх офіцерів Державної кримінально виконавчої служби України (далі – ДКВС України), повинні забезпечувати всебічний розвиток курсанта як особистості й фахівця, одночасно сприяти виникненню у них стійкої мотивації до постійного самоаналізу особистісних знань та їх вдосконалення, особистісної культури, самовиховної та іншої діяльності.

Під час дослідження педагогічних умов формування на професійну компетентність майбутніх офіцерів ДКВС України особливу увагу було приділено розгляду напрямків підвищення рівня професійної підготовки викладачів професійно орієнтованих дисциплін. Так були проаналізовані стан навчально-методичного супроводу для викладання професійно орієнтованих дисциплін (методичні матеріали – плани та розгорнуті конспекти лекцій, методичні та практичні рекомендації щодо проведення практичних і семінарських занять,

наочний матеріал (презентації, картки тощо) система консультування викладачами професійно орієнтованих дисциплін, силабуси навчальних дисциплін професійного спрямування та інші) та показник застосування інноваційних методів і форм, інформаційних технологій, використання певного програмного забезпечення під час проведення семінарських та практичних навчальних занять.

Безпосередньо підвищення рівня професійної підготовки викладачів професійно орієнтованих дисциплін, як однієї з педагогічних умов, було реалізовано через здійснення педагогічного наставництва у фаховій практиці майбутніх офіцерів ДКВС України; проведення навчальних тренінгів для викладачів, методах адаптації молодих викладачів, педагогічній фасилітації у викладанні професійно орієнтованих дисциплін, врахування міжнародного досвіду, академічну (інтелектуальну) мобільність, запобігання емоційному вигоранню та стресу.

Хороший викладач – це гнучкий, креативний та спостережливий професіонал, який відкритий до всього нового, з ентузіазмом сприймає нові ідеї та завжди придумує, як зацікавити курсантів, захопити їх навчальним процесом. І це означає, що в процесі навчання викладач також навчається. Проблемою сьогодення є те, що зміни відбуваються надто швидко. І не завжди викладачі встигають за ними. Часом курсанти більш обізнані з новими технологіями, ніж викладач. Це звичайно негативно впливає на навчальний процес, самооцінку викладача, його авторитет серед курсантів та колег. Тому викладачі повинні постійно удосконалюватися, розширювати світогляд, отримувати новий досвід.

Навчальний процес у закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання, який готує молоді кадри та здійснює підвищення кваліфікації персоналу для кримінально-виконавчих установ, має свої

особливості. Так, наприклад, регламентація часу, дисципліна, військовий режим, фізична підготовка – є тими умовами, у яких працюють викладачі та курсові офіцери, які одночасно з викладачами в деякій мірі теж приймають участь у навчально-виховному процесі формування професійно обізнаної, грамотної, культурної особистості курсанта. Окреслимо деякі напрямки, які, на нашу думку, сприяють підвищенню рівня професійної підготовки викладачів.

Одним із ефективних шляхів розвитку викладачів є розробка та викладання інтегрованих курсів. Підвищення рівня професійної підготовки викладачів відбувається через кооперативну співпрацю викладачів різних дисциплін. Впровадження інтегрованого підходу у дослідженні передбачало наступні етапи:

I етап – узгоджене планування кафедрами та навчальним відділом робочих міждисциплінарних навчальних програм та визначення відповідної кількості годин на вивчення тем;

II етап – розробка навчально-методичних комплексів та практичних занять, з урахуванням логічної послідовності тем та модулів дисциплін; насичення професійним контентом (інтегровані статті, тексти, завдання, пов'язані з фаховою тематикою, що дозволяє курсантам опиратися на попередньо отримані фахові знання);

III етап – практична реалізація у навчальному процесі міждисциплінарних зв'язків.

Тобто, спільне розроблення навчально-методичного супроводу для викладання професійно орієнтованих дисциплін, методичних матеріалів й консультування викладачів передбачає тісну співпрацю і взаємне навчання викладачів, що розширює їхні знання, сприяє гнучкості мислення, вивченню процесу «зсередини».

На нашу думку, викладачі мають постійно підвищувати свій професійний рівень у процесі післядипломної освіти. У цьому аспекті

важливою є педагогічна фасилітація у викладанні професійно орієнтованих дисциплін. Зазначимо, що термін «педагогічна фасилітація» з'явився відносно недавно у науковому обігу. Термін «фасилітація» у широкому значенні використовується в психології для позначення процесу оптимізації, полегшення, підвищення продуктивності діяльності особистості або групи людей. Якщо говорити про педагогічну фасилітацію, то вона пов'язана з взаємодією педагога і курсанта, педагогів між собою, педагогів з адміністрацією та ін. Погоджуємося з О. Предиткевичем у тому що, «педагоги є носіями педагогічної культури, цінностей, етики, діяльності, через які описуються його функції» [6, с. 62]. Тобто педагогічна фасилітація викладачів – це вплив, допомога, сприяння, стимулювання, актуалізація потреби викладача у саморозвитку та професійному зростанні.

О. Предиткевич розглядав формування фасилітативної спрямованості командирів військових підрозділів та розглядає її як «розвиток стійкої системи соціально значущих рис, що характеризують його як представника офіцерського корпусу – захисника Вітчизни, військового професіонала, здатного здійснювати бойову, техніко-експлуатаційну, адміністративно-управлінську та виховну діяльність» [6, с. 36].

Підтримуючи міркування науковця, зазначимо, що у контексті підвищення кваліфікації викладачів закладів підготовки до державної кримінально-виконавчої служби на педагогічну фасилітацію потенційно впливають такі умови: освітнє середовище закладу; сприятливий психологічний клімат та атмосфера педагогічного колективу; установка на саморозвиток, самовдосконалення та креативність.

Важливе значення для професійного розвитку викладачів має академічна мобільність для вивчення міжнародного досвіду.

Академічна мобільність передбачає обмін викладачами з можливістю провести певний час у закордонному університеті в якості викладача або стажиста. Основне завдання програм академічної мобільності – інтернаціоналізація вищої освіти, професійний розвиток та культурна інтеграція науковців різних країн. Особливо актуальним є вивчення зарубіжного досвіду у системі кримінально-виконавчої служби, яка пройшла тривалий шлях становлення і наразі перебуває на стадії трансформації та зміни ідеології утримання в'язнів та їх подальшої ресоціалізації. Користуючись програмами академічної мобільності, викладачі мають можливість:

- познайомитися з системою пенітенціарної освіти іншої країни;
- підвищити рівень володіння іноземною мовою;
- здобути безцінний професійний досвід професійної взаємодії безпосередньо у виправних закладах іншої країни;
- одержати додаткові знання з міжнародного права, європейських стандартів щодо утримання ув'язнених;
- навчитися користуватися сучасним технічним обладнанням у навчальних лабораторіях і наукових центрах для вирішення професійних завдань.

Особливо безцінним буде такий досвід підвищення кваліфікації для адаптації молодих викладачів, що за словами О. Сахнік передбачає «підтягнення» фахівця до вимог обраної професії, вимагає використання професійного досвіду з метою подолання труднощів адаптації, потребує самостійності у досягненні перших позитивних результатів професійного зростання, швидкого пристосування до нових умов життєдіяльності. У цьому контексті науковець припускає, що основні психологічні чинники успішної професійної адаптації молодого фахівця-пенітенціарія є такі: чітке розуміння змісту та умов виконання завдань; психоемоційне «злиття» з колективом, усвідомлення своєї

соціальної ролі; налагодження ефективної взаємодії та спілкування у професійному середовищі; усвідомлення перспектив подальшого саморозвитку; адаптація фізіологічного стану організму до нового графіку роботи та відпочинку, режиму харчування, психоемоційних навантажень тощо [8, с. 352].

Наступним етапом для підвищення рівня професійної підготовки викладачів є проведення тренінгів. Наприклад, ефективними тренінгами є: комунікативні, психологічні, тренінги з лідерства та ін. Так, комунікативні тренінги спрямовані на подолання перешкод у спілкуванні з ув'язненими, яке часом проходить у складних умовах та може бути конфліктним. На нашу думку, комунікативні тренінги з викладачами мають бути спрямовані на розвиток у них спеціальних умінь впливу, але водночас бути пов'язаними з юридичним контекстом та навчати методам ефективного впливу на особистість таким чином:

- встановлення контакту за обмежений час і необхідність з перших слів отримати інтерес і зацікавленість;
- вміння переконати у ситуаціях, коли часто говорять «ні», постійно заперечують, саботують домовленості та диктують умови;
- навички й уміння ефективно донести інформацію;
- уміння виявляти маніпуляції та ефективно протидіяти їм;
- вміння виробляти психологічний імунітет у переговорному процесі, оскільки часом переговори доходять до «точки кипіння»;
- відпрацювати інструменти впливу на співрозмовника;
- навчитися переводити «жорсткі» переговори у формат конструктивного обговорення ситуації.

Тренінги з лідерства також необхідні для викладачів з метою розвитку в них якостей та рис лідера, авторитетної людини в очах курсантів. Сьогодні викладач має володіти цілим набором інструментів впливу на курсантів для:

- чіткого бачення стратегії і тактики розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців;
- узгодженості дій у навчально-виховному процесі;
- додання старих стереотипів і інструментів менеджменту освітнього процесу в юридичних закладах;
- створення потужної команди при переході на новий рівень навчання;
- усвідомлення відповідальності викладачів за кінцевий результат навчання;
- розвитку «Hard skills» (професійних навичок) та «Soft skills» (навичок взаємодії).

Психологічні тренінги для запобігання емоційному вигоранню та стресу, ознайомлення з технологіями розвитку індивідуально-психічних рис також важливі для професійного розвитку викладачів. До таких тренінгів можна віднести аутогенне тренування, яке проводять з метою релаксації від фізичного і психологічного напруження, регулювання власного психічного стану під час виконання функціональних завдань; ідеомоторне тренування, що спрямоване на мисленнєве відпрацювання дій при виконанні професійних завдань у складних та нестандартних умовах, формування моделей динамічних стереотипів правильних дій; психологічне консультування, яке полягає у практиці надання дієвої психологічної допомоги для подолання життєвих проблем.

Висновки. Проблема підвищення рівня професійної підготовки викладачів професійно орієнтованих дисциплін у закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання є постійним процесом, що потребує вдосконалення. Викладачі є безпосередньо учасниками навчального процесу та фахової професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби. Саме від рівня їх

педагогічної майстерності, зацікавленості у покращенні освітнього простору залежить стан формування професійної компетентності – готовності майбутніх офіцерів-пенітенціаріїв до здійснення своїх службових обов'язків та квазіпрофесійної діяльності в органах та установах пенітенціарної системи.

В основу роботи з підвищення та удосконалення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають бути покладені принципи системності, науковості, інноваційності та інші. До напрямів підвищення рівня професійної підготовки викладачів, як особливої педагогічної умови забезпечення ступеневої професійної підготовки офіцерів-пенітенціаріїв України, необхідно віднести наступні: розробка інтегративних курсів навчальних дисциплін, що сприяє інтенсифікації самоосвіти викладача; розвиток педагогічної фасилітації та професійного самовдосконалення на базі службової підготовки, стажування в практичних органах Державної пенітенціарної служби України та її органах і установах; розвиток впровадження у педагогічну практику зарубіжного досвіду за рахунок підвищення рівня академічної мобільності викладачів; розвиток у викладачів спеціальних умінь, сучасних навичок комунікативних та лідерських якостей, вмінь застосовувати певні превентивні інструменти щодо емоційного вигорання.

Перспективи подальшого наукового пошуку будуть спрямовані на визначення головних педагогічних умов, в тому числі професійності викладачів, на процес створення та обґрунтування авторської концепції ступеневої підготовки офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України до професійної діяльності.

Література:

1. Макгакін Дж. (2017). *Сучасний в'язничний менеджмент*. Київ: К.І.С.
2. Койл Э. (2002). *Подход к управлению тюрьмой с позиций человека*. Лондон: МЦТИ.
3. Либлинг, А., Прайс, Д., Шефер, Г. (2012). *Тюремный работник*, Лондон: «Рутледж».
4. Балабанский, Ю. К. (1988). *Педагогика*, Москва, Педагогика.
5. Галицан, О. А. (2009). *Формування педагогічної фасилітації майбутніх учителів у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: педагогіка, психологія і соціологія*, 5(155), 223–227.
6. Предиткевич, О. С. (2018). *Формування готовності командирів військових підрозділів Збройних сил України до педагогічної фасилітації у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький*. 314 с.
7. Клокар, Н. (2008). *Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу. Післядипломна освіта в Україні* *Післядипломна освіта в Україні*, 2, 23–28.
8. Сахнік, О. В. (2014). *Психологічні аспекти дослідження готовності молодих пенітенціаристів до успішної професійної самореалізації. Вісник Національного університету оборони України*, 6 (43), 351–355.

References:

1. Makhakin, Dzh. (2017). *Suchasnyi viaznychnyi menedzhment [Modern Prison Management]*. Kyiv, Ukraine: K.I.S. [in Ukrainian].
2. Koyl, E. (2002). *Podkhod k upravleniyu tiurmoy s pozitsii cheloveka [Approach to prison management from the point of view of a human]*. London, UK: MTSTI. [in Ukrainian].

3. Libling, A., Prays, D., & Shefer, G. (2012). Tiuremnyy robotnik [Prison Officer]. London: Rutledzh. [in Ukrainian].
4. Balabansky, Yu.K. (1988). Pedagogics [Pedagogy]. Moscow: Pedagogics. [in Russian].
5. Galician, O. A. (2009). Formuvannia pedahohichnoi fasylytatsii maibutnikh uchyteliv u protsesi navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Formation of pedagogical facilitation of future teachers in the process of study at a higher education institution]. *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Serii: pedahohika, psykholohiia i sotsiologhiia* [Scientific works of Donetsk National Technical University. Series: Pedagogy, Psychology and Sociology] no. 5(155), 223–227. [in Ukrainian].
6. Predtkevich, O. S. (2018). Formuvannia hotovnosti komandyriv viiskovykh pidrozdiliv Zbroinykh syl Ukrainy do pedahohichnoi fasylytatsii u systemi pisliadyplomnoi osvity [Formation of readiness of commanders of military units of the Armed Forces of Ukraine for pedagogical facilitation in the system of postgraduate education]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytskyi. 314 s. [in Ukrainian].
7. Klokar, N. Andrahohichna model pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohiv na zasadakh dyferentsiiovanoho pidkhodu [Andragogical model of teacher training on the basis of differentiated approach]. *Pisliadyplomna osvita v Ukraini* [Postgraduate education in Ukraine], no. 2, 23–28. [in Ukrainian].
8. Sakhnik, O. V. (2014). Psykholohichni aspekty doslidzhennia hotovnosti molodykh penitentsiarystiv do uspishnoi profesiinoi samorealizatsii [Psychological aspects of research of young prisoners' readiness for successful professional self-realization]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy* [Bulletin of the National University of Defense of Ukraine], no. 6 (43), 351–355. [in Ukrainian].